LITTERAE

COMMUNIONIS 1

Natoye
La Thuile
Weelde

Veritatis
Splendor

Walker Percy de Godzoeker

tijdschrift van Comunione e Liberazione

CL

2e jaargang, nummer 1 - januari 1994

De mens, elke mens, is voor de ander een aanwezigheid, die over de wegen van de verbeelding en de gedachten de openbaring van de waarheid tot aan het verblijf van het hart brengt. Deze wegen hebben verschillende trajecten: sommige leiden naar de oppervlakte van de mens, andere tot diepere lagen van het zijn, maar slechts één weg leidt tot het verblijf van de waarheid, waaruit duurzaam het zijn opgroeit; tot het verblijf, waarin de waarheid van het Zijn opwelt.
Elke mens draagt binnen in zich het verblijf van de waarheid, van het echte zijn, dat gehuld is in verschillende vormen van het eigen individuele bestaan (karakter, temperament, lichaam, persoonlijke geschiedenis).
Elke mens is dus voor de ander mogelijkheid tot een ontmoeting, aantrekkingskracht tot een ontmoeting, openbaring in de ontmoeting. Elk mens is gave voor de ander.

Om de gave van de waarheid van de ander, die zich in de ontmoeting meedeelt, te ontvangen, heeft de mens ogen nodig die op een bijzondere wijze het bestaan van de vormen zien, waarin de waarheid van de ander zich openbaart - over de fascinatie van hun schoonheid heen - dat het verlangen opwekt zich te wagen over de wegen van het diepere bewustzijn van de ander, zich te openen voor een bres, waardoor men binnen kan komen, in het hart van de mens, het geheime verblijf van zijn waarheid, waar zijn Zijn in de waarheid ontstaat. Daarom zei Christus tot Filippus: "Wie Mij ziet, ziet de Vader".
De bres opent zich niet zonder pijn, het is een wond, waarvoor hij die zich openbaart en hij die ontvangt, moeten lijden.
Daarom bestaat er geen ontmoeting, tenzij in de liefde. Alleen wie liefheeft, kent.

Don Luigi Giussani

IN DIT NUMMER

Ontmoeting in Siberië
Jean-François Thiry . . . . . Pagina 3

Natoye - La Thuile - Weelde
Zr. Liesbet Buls . . . . . Pagina 5

Equipe te La Thuile
Voordracht gehouden op 27 augustus 1993 . . . . . Pagina 8

Walker Percy de Godzoeker
Loe Bongaarts . . . . . Pagina 11

De verborgen 'Schittering'
Toelichting van Kard. J. Ratzinger e.a. . . . . . Pagina 12

LITTERAE COMMUNIONIS

Tijdschrift van de beweging Comunione e Liberazione
2e jaargang, nummer 1
Januari 1994

Redactieadres en administratie:
P/a Joep van Keeken
Minister Beverstraat 40
6042 BN Roermond
Tel. 04750-18677

Redactie:
Loe Bongaarts
Zr. Liesbet Buls (B)
Joep van Keeken
Ben van de Venn

Abonnementen:
f 15,00 of Bfr. 300
per jaar
(inclusief portokosten)
Over te maken op
giro 3933389 t.n.v.
J. van Keeken
te Roermond
o.v.v. 'Litterae'

Litterae Communionis
verschijnt vier maal
per jaar

Illustratie voorpagina:
Foto gemaakt tijdens een CL-weekend voor de Benelux in Teuven (voorjaar 1991)

Opmaak:
Michiel Peeters

ONTMOETING IN SIBERIË

door JEAN-FRANÇOIS THIRY

Een van onze Belgische vrienden, Jean-François, verbleef in 1993 enige tijd in Siberië en ontmoette daar de plaatselijke CL-gemeenschap. Met hen en met enkele genodigden van buiten de beweging deelde hij een vakantie. Voor allen, maar vooral voor de uitgenodigden, bracht het de ervaring van een nieuwheid, die aan hun diepste verlangens tegemoet kwam. Bovendien leerde hij nog een ander aspect van CL in Siberië kennen.

"De vakantieperiode is een tijd waarin men op een heel intensieve wijze een gemeenschap ontdekt die naar haar bestemming wordt geleid", schreef de Italiaanse *Litterae Communionis* van juni jl. Zelfs op 7.000 km van ons Europese comfort bleek deze uitspraak te kloppen als een bus.

Half juni 1993 werd voor het eerst een zomervakantie van Comunione e Liberazione in Siberië georganiseerd. Onze Italiaanse vrienden die sinds 1991 in Novosibirsk wonen, Elena, Maria-Rosa, Rosalba, Don Ubaldo en Don Francesco hadden bij die gelegenheid studenten en vrienden uitgenodigd. Met meer dan 60 vertrokken we uit Novosibirsk, samen met Don Eduardo, die uit Milaan was overgekomen om ons te helpen deze vakantieperiode te leven. Op die 65 deelnemers hadden er 30 nog nooit iets over Christus of de Kerk gehoord; woorden als 'H. Mis' of 'priester' waren hun totaal vreemd. Maar uit vriendschap kwamen zij mee, omdat iemand wiens mens-zijn hen had aangegrepen, het hun had gevraagd; zij wilden er meer over weten.

Na een bewogen treinreis van meer dan 20 uren bereikten we onze bestemming: een oud kamp voor communistische jongeren dat na de perestroika tot een vakantieoord werd omgebouwd. Dat het communisme niet aan de eerste behoeften van de mens tegemoet kwam, bleek al uit het tekort aan douches (4 voor 100 beschikbare plaatsen), uit de slechte kwaliteit van het water door de verwaarloosde leidingen, uit het hoog opgeschoten gras rond het gebouw, uit de onbruikbaarheid van het basketbalveld... Alleen de beboste heuvels van het Altaj-gebergte leken aan de verwoesting door tijd en mensen-

hand te zijn ontsnapt.
De activiteiten die wij voorstelden, waren heel eenvoudig: wandelingen, spelen, gebeds- of bezinningsmomenten en ontspanningsmomenten. Maar iedere activiteit vroeg om uitleg en intens meeleven, want men had hun heel andere dingen in het hoofd geprent. Wij maakten enkele tochten in het omliggende heuvelland. Paden waren er niet, zodat wij dikwijls onze weg door kreupelhout en struikgewas moesten banen, terwijl we met de handen muggen en horzels van ons lijf hielden. De ontwakende vriendschap en de aanblik van de natuur gaven zin aan deze moeilijkheden.
Voor velen waren deze vakantiedagen de kans op een echte ontmoeting met een gemeenschap die hun de nieuwheid aanbood die aan hun diepste verlangens beantwoordde en waar zij onbewust naar zochten. Wat mij het meest heeft getroffen, was het feit dat, duizenden kilometers van West-Europa verwijderd, dezelfde ervaring zich herhaalt: zonder enige voorafgaande voorwaarde van culturele aard of zielsgesteldheid te stellen, zonder van de persoon een verandering te eisen, laat Christus zich ontmoeten, wil Hij het antwoord zijn op het verlangen van deze jonge mensen. Zonder rekening te houden met historische, sociale en intellectuele verschillen, gaf onze gemeenschap hun wat zij verwachtten.
Hoe waar dit was, bleek de dag na onze terugkeer in Novosibirsk: op het voorstel om onze vakantie-ervaringen uit te wisselen, zijn de meesten ingegaan, wat erop wees dat zij zich op de pas ingeslagen weg verder wilden wagen.
Mijn verblijf in Novosibirsk gaf mij ook de gelegenheid om kennis te maken met een ander aspect van de beweging. Don Ubaldo, priester-missionaris van de fraterniteit 'San Carlo Borromeo', vroeg mij hem, Mitia en Svieta (twee vrienden van de gemeenschap van Novosibirsk) naar een klein dorp in Zuid-Siberië te vergezellen. Sinds drie maanden begeleiden zij daar, op verzoek van hun bisschop, mgr. Werth, een kleine groep Duitse katholieken, destijds door Stalin van de oevers van de Wolga naar Siberië verdreven. Veertig jaar lang hebben deze mensen hun tradities bewaard, in het geheim, zonder priesters; zij doopten zelf hun kinderen en kwamen samen om te bidden in een of ander huis. Toen zij rond Pasen 1993 voor het eerst onze vrienden ontmoetten, stelden zij verbaasd vast dat het geloof niet overal was uitgeroeid; dat zij opnieuw het lichaam van Christus konden ontvangen, was voor hen een bron van grote vreugde. Om de drie weken gaan onze vrienden erheen: Don Ubaldo om de sacramenten te bedienen, Mitia en Svieta om katechese te geven. De manier waarop zij onthaald worden in dit Duitse dorp getuigt van de veertig jaar lange frustratie van deze mensen en vooral ook van hun liefde voor Christus. Maar het meest verbazende beeld dat mij van deze reis is bijgebleven, is wellicht de televisie-antenne boven op het huis waar de gemeenschap samenkomt: in de vorm van een kruis dat als het ware met het landschap samensmelt, is zij het onopvallende, maar steeds aanwezige teken van een Werkelijkheid die geen enkel totalitarisme kan uitwissen. ■

NATOYE - LA THUILE - WEELDE

door ZR. LIESBET BULS

Natoye, La Thuile, Weelde: drie momenten in 1993 waarop we als gemeenschap samenkwamen en daarin steun vonden voor het dagelijkse leven; drie "pylonen" in het leven van Comunione e Liberazione, om het met een uitdrukking van Giorgio Vittadini te zeggen.

De eerste "pyloon" waarop onze CL-kabels weer aangespannen werden, stond in het Waalse **Natoye** (van 9 tot 11 juli). Dit weekeinde ter afsluiting van het jaar, was wel heel bijzonder. Op 10 juli trokken we immers met zijn allen naar Aken, om er "im Hohen Dom" het huwelijk van Dirk en Maria Dulce mee te vieren: een ervaring van wat CL - wat Kerk-zijn - betekent. Het is de Heer Jezus die ons samenbrengt en één maakt, omdat we, zoals eertijds Johannes en Andreas, ingegaan zijn op Zijn uitnodiging: "Kom en zie!" (vgl. Joh. 1,35-39: evangelie van de huwelijksmis). De receptie - met Duitse overvloed - en het bezoek aan de Dom, onder de kundige leiding van Angelika, versterkten nog die ervaring.
Uit "de ontmoeting met Walter Maffenini" wil ik slechts een paar zinnen citeren die mij bijzonder getroffen hebben: "Als wij hier zijn samengekomen, of liever: samengebracht, dan wil dit zeggen dat er hier *Iemand aanwezig is*, Jezus Christus... Het tegenovergestelde van de onverschilligheid (t.o.v. onszelf, de realiteit, het leven) is de hartstocht voor de waarheid".

De tweede "pyloon" stond veel verder en veel, veel hoger, dicht bij de Mont Blanc, in de Val d'Aosta: **La Thuile** (van 8 tot 14 augustus).
Ik kan onmogelijk zeggen wat mij in die vijf dagen "vakantie" het meest getroffen heeft: de natuur met de machtige bergtoppen, de vriendschap, de gemeenschappelijke ontspanning, bezinning, eucharistievieringen... Voor mij - en ik vermoed ook voor vele anderen - betekende die week een voorsmaak van "de nieuwe hemel en de nieuwe aarde" waar Johannes van spreekt.
De spontane en blije genegenheid, zo eigen aan CL, werd in La Thuile als 't ware verduizendvoudigd. We waren er immers met duizend samengekomen uit Italië, Frankrijk, Spanje, Portugal, Zwitserland, Nederland, België, Luxemburg en zelfs uit Engeland. Allen waren eensgezind in het "volgen" van Gex en de andere voortrekkers, zowel bij bezinning en gebed, als bij spel (onvergetelijk die zeeslag tussen de "squadra fucsia" en de "squadra azzurra"), zang (met Don Fabia als onvermoeibare dirigent) en wandeltochten (met 1000 een bergweg op!).
En steeds mochten we "een Aanwezigheid herkennen" (thema van die week), de aanwezigheid van de Heer Jezus zelf. Daarom ook waren de morgenmeditaties, altijd ingezet met het Angelus en 's avonds hernomen in de groepsgesprekken, zo belangrijk. Telkens werden we er dieper van bewust dat het "niet te voorziene en onvoorstelbare gebeuren" van de Menswording van God zich *nu* voltrekt. In de dagelijkse Eucharistie werd dit alles op een intense en toch rustige wijze gebundeld tot het éne grote dankoffer van Christus.

De derde "pyloon" stond opgesteld in de laagvlakte, in het Vlaamse dorpje **Weelde** - niet "welde", maar "wéélde"! (van 22 tot 24 oktober).
Met meer dan zeventig zetten we het nieuwe CL-jaar in. Het was een blij weerzien van vele vrienden; zelfs vanuit Parijs waren ze gekomen!
Weelde maakte in veel opzichten zijn naam waar: mooie omgeving, gezellig huis (waar ook de kinderen zich thuis voelden), vriendelijk onthaal. Maar vooral de eenvoudige, hartelijke omgang met elkaar, de echte vriendschap die alle taalbarrières doorbreekt, maakten van dit weekeinde dagen van diepe vreugde, dagen waarin het besef groeide dat "onze gemeenschap de plaats is waar Zijn (Jezus') aanwezigheid leeft, herkend wordt en gemakkelijker bemind" (Don Giussani).

Om te besluiten haal ik graag nog enkele woorden aan uit de toespraak van Walter: "Zoals Maria heel haar leven Jezus volgde, zo willen ook wij Hem volgen *in gehoorzaamheid*... Onze eenheid hebben wij zelf niet gemaakt. Zij is *genade*, ons geschonken... De vraag die we moeten stellen is niet: "Wat moeten we doen?" maar wel: "Waar gaat het om?"... Alleen Christus is het antwoord!". ■

Waarom blijft geloof een privé-zaak?

Waarom onderhouden mensen die zichzelf schetsen als overtuigde christenen zo zelden gewone vriendschappelijke betrekkingen met elkaar, met andere mensen, in de praktijk van alledag, buiten de sfeer van lezing, pastorie, kerkgebouw? Waarom is ons engagement vaak opgedroogd als het 'geestelijke' moet worden gecombineerd met het 'wereldlijke'? Zou je christenen niet moeten kunnen herkennen aan hun manier van omgaan met mensen? Zouden christenen niet het recht van de sterkste moeten afzweren? Zouden wij niet altijd open moeten staan om mensen op te nemen in onze kring?
Dit soort dingen heb ik mij vele jaren afgevraagd, eerst veelal onbewust, een onheimelijk gevoel, als middelbaar scholier, als student, later meer bewust, als werkende. En voor mijn gevoel volgen ze allemaal uit die eerste vraag: "waarom blijft mijn geloof een privé-zaak?" Privé te verstaan als een van de delen waarin mijn handelen steeds andere 'normen en waarden' volgen, ieder deel zijn eigen 'normen en waarden', omdat mij dat uitkomt, omdat 'mijn agenda' mij dat voorschrijft.

De oplossing voor het kwijtraken van het probleem, van die stekende primaire vraag "waarom blijft geloof een privé-zaak?", is eigenlijk voor de hand liggend: gooi het privé-domein open! Laat anderen deelgenoot worden van je dagelijkse beslommeringen, en probeer je oprecht te interesseren voor het wel en wee van die andere persoon. En dan doel ik niet op verwerpelijke zaken als 'sensitivity-training' of, nog kwalijker, een vorm van voyeurisme, maar een open, hartelijke en altijd respectvolle vriendschap, die ieder mens nodig heeft, want zonder die **vriendschap** *dreigen mensen te verpieteren in hun eigen besognes. Dat heb ik ondervonden door me aan te sluiten bij onze Nederlandse, min of meer 'internationale' vriendenkring, deel uitmakend van die grotere groep van mensen met de naam Comunione e Liberazione (CL). Samen komen, samen teksten lezen en bestuderen, ook in het bijzijn van anderen die misschien niet mijn geloof delen, maar die net als ik op zoek zijn naar deze eerlijke vriendschap, samen met onze gezinnen en vrienden op vakantie gaan en proberen in dat alles deze vriendschap te laten prevaleren. Het lijkt haast triviaal. Maar op den duur merk je dat je hiernaar gaat uitzien. En als ik eens door verplichtingen elders verstek moet laten gaan, dan betreur ik dat. Je wordt je ervan bewust dat langzamerhand je eigen* **vrijblijvendheid** *wordt doorbroken: Je merkt dat je bent opgenomen in een grote familie waar men elkaars aanwezigheid op prijs stelt; en dat kan voor mij van groter gewicht zijn dan de verplichtingen die mijn agenda mij voorschrijft. Het stimuleert een engagement, juist in de wereld. Die wereld is dan allang niet meer die boze buitenwereld, maar een wereld van personen die ik op mijn weg tegenkom en die mijn belangstelling en respect verdienen. Zij laat mij zien wat werkelijk van belang is. Wat moet gebeuren, waar ik nodig ben.*

Het 'totaal gebeuren' van de internationale Meetings in Rimini heeft op mij een grote indruk gemaakt. 'Totaal', niet direct in de zin van 'groots' maar meer in de zin van het aanbod, een nieuw perspectief op de wereld om ons heen in al haar facetten. Er was hier de oprechte **belangeloze** *belangstelling voor je aanwezigheid, voor je persoon, je hoefde er niet rond te lopen met een gemaakte 'big smile' ('lach of ik schiet') om erbij te mogen horen. Je voelt je geborgen in een grote gemeenschap van mensen waarvan de meesten een taal spreken die je niet eens verstaat, er is een volkomen wederzijds respect en vertrouwen.*

De gemeenschapservaring, de vriendschap, is essentieel. Weten dat je niet alleen staat in je 'absurde opvatting' dat het Christelijk gebeuren een risicovol gebeuren is dat dwars door geplande agenda's heengaat. (Zegt Sint Paulus ons niet dat het christendom een dwaasheid is?) Daardoor straalt zo'n gemeenschap durf uit, is er een opgewektheid 'sans rancune', wordt zij geheimvol drager van Christus. Waardoor anderen, niet-katholieken, niet-christenen, zich eveneens aangetrokken voelen tot die gemeenschap; er blijkbaar, zoals ik in Rimini heb gezien, iets aantrekkelijks in ontdekken, een antwoord op een gevoel van heimwee, een bevestiging van de juistheid van het diepste verlangen in een mensenhart, een geborgenheid die je je in alle vrijheid kunt laten overkomen, een vriendschap waar 'niks mis mee is'.

Joost, Schagen

15 dochters en zonen

Toen ik na mijn studie-verblijf in België weer in Italië arriveerde, wachtte mij een grote verrassing: ik men nu verantwoordelijke van een groep van G.S. (Gioventù Studentesca, de middelbare-schooljeugd die de ervaring van CL volgt, red.). Ik trek nu op met 15 dochters en zonen, ik had nooit gedacht dat ik nog eens met teenagers zou werken. Eigenlijk moet ik niets van teenagers hebben, ze zijn, denk ik, erg problematisch en veranderlijk, maar ik leer veel van hen, van hun nieuwsgierigheid, hun verlangens, hun eenvoud. Ze zoeken constant naar momenten om samen te zijn en ze zijn altijd blij, als ze Scuola di Comunità kunnen doen. Het is niet belangrijk of het te warm is of als er geen plaats is. We zingen een half uur, daarna beginnen we te lezen. Ze hebben veel vragen en mogelijke antwoorden. Ik was steeds bezig momenten te vinden om hen te kunnen zien en dingen met hen te doen. Maar het is gemakkelijker dan ik dacht, omdat ik begrepen heb, dat het goede resultaat van wat we doen niet van mij afhangt. Ik hoef er alleen maar te zijn en mijn hart te openen. Het is ongelooflijk om te zien hoe creatief we met z'n allen zijn.
Natuurlijk zijn er ook problemen, maar dat zijn kleinigheden, als ik eraan denk dat ik alleen maar hier ben om dat mee te delen wat in mijn leven gebeurd is. En omdat dit het belangrijkste, mooiste en tegelijkertijd eenvoudigste is wat mij ooit overkomen is, is het niet zo moeilijk te doen wat ik doe. Ook omdat ik niet alleen ben: ik heb een medeverantwoordelijke, Andrea, een vriend van mij, en alle vrienden van de Universiteit en de jongens en meisjes van G.S. Maar ik heb ook jullie vriendschap en de fantastische ervaring die Cinzia en ik hadden in België en Nederland.

Loretta, Bagheria (I)

Ontmoeten in schooltijd

In de week na Pasen 1993 gingen 22 leerlingen van onze school - waaronder ik - naar het Italiaanse Modena in het kader van een uitwisselingsproject met het Liceo Classico San Carlo daar. Iedereen zou bij een gastgezin logeren. Hoe het gebeurd is, weet ik nog steeds niet, maar op de een of andere manier was men er in Modena achter gekomen dat ik bij CL was en zodoende werd ik bij een CL-familie ondergebracht.
Ik had deze mensen nog nooit gezien, maar werd ontvangen alsof ik al jaren in Modena woonde en er wekelijks kwam. Door Simone, bij wiens familie ik logeerde, werd ik geïntroduceerd in de Gioventù Studentesca (G.S.), de CL-groep van de scholieren, die al meteen de eerste avond een feestje georganiseerd had ter verwelkoming. Gedurende die week zijn we vaak samengekomen met de G.S.-groep: voor 'scuola di comunità', om samen te eten en dagelijks als de school uit was, bij de poort van het liceo. De G.S.-groep is enorm actief op en buiten school. Ze brengen een alternatieve schoolkrant uit, ze organiseren sportmiddagen en hebben elk jaar een lijst bij de leerlingenverkiezingen. Maar wat vooral opviel is de sterke vriendschap, saamhorigheid en het enthousiasme binnen deze groep. Het was een schitterende ervaring zo spontaan opgenomen te worden in een gemeenschap waarvan ik het bestaan tevoren niet kende.

Michiel, Den Bosch

EQUIPE LA THUILE

In de laatste week van augustus vond, zoals ieder jaar, de zg. Equipe plaats in het hooggelegen Alpendorp La Thuile. Studenten en verantwoordelijken uit Italië en tientallen andere landen kwamen weer bijeen om elkaar te ontmoeten, intensief naar het voorstel van de beweging te luisteren, dit in zich op te nemen en er vragen over te stellen in kleine groepjes, die dagelijks bij elkaar kwamen. Centraal tijdens deze Equipe stond een voordracht van Don Xavier. Hierin verwees hij voortdurend naar de meest recente fundamentele teksten en voordrachten van Don Giussani: In cammino (Onderweg), C'è sempre una grazia (Er is altijd een genade), Riconoscere una Presenza (Het erkennen van een Aanwezigheid), L'avvenimento è un metodo (De gebeurtenis is een methode)[1].

Op compacte wijze schetste Don Xavier nog eens de stappen, die het afgelopen jaar gedaan werden en onderstreepte de belangrijkste woorden en inzichten.

Van zijn voordracht drukken we hieronder een samenvatting af.

Wij zijn hier om verder te gaan met te leren wie wij zijn. Het is altijd zo, dat men alleen in een geschiedenis kan leren wie men is. Het is een illusie, als we denken dat wij weten wie wij zijn, ook al zijn we nog zo zeer in staat bepaalde gedachtengangen of denkbeelden steeds weer te herhalen.

1. Om te weten wie we zijn, is de meest nuttige vraag: "waarover gaat het eigenlijk?", d.w.z. wat is mij overkomen, wat gebeurt er in mijn leven? Tegenover deze vraag over ons zijn (onze natuur) staat een andere vraag: "Wat moet ik doen?" Om niet onverschillig te zijn met betrekking tot de werkelijkheid, en dus ook ònze werkelijkheid, moet men zich afvragen: wat ik hier voor me zie, - waarover gaat dat eigenlijk? Dat brengt mij in de positie om te leren wie ik ben. (verg. In Cammino § 1)

2. Voor ons is het begin nooit een "wat moet ik doen?" geweest, maar veeleer een verbazing, een *fascinatie*. Wat dus nodig is, is slechts een nederige opmerkzaamheid, die geraakt is door wat ik hier voor me zie, de plaats van de waarheid van mijn persoon. Het begin is altijd een fascinatie, nooit een "wat te doen". Als de verbazing niet meer bestaat, wordt men slaaf van regels. (verg. In Cammino §§ 2, 3, 4)

3. Als de houding van mijn persoon, oog in oog met deze menselijke realiteit die een nieuwsgierigheid opwekt, gekenmerkt wordt door de vraag "waarover gaat het eigenlijk?",

dan vestigt mijn aandacht zich op dat kleine aantal essentiële zaken in het leven. Uit deze houding ontstaat een eenheid van de opvatting van het geloof en dus een enkele methode. Onze aanwezigheid hier zou niet redelijk zijn, als ze geen belofte van vreugde zou inhouden. Wij willen onszelf niet verliezen, en om deze reden *kijken* wij.

I.

De eenheid van de opvatting van het geloof ligt vervat in dit voorstel: God, het mysterie dat alles maakt, de absoluut Andere, die men niet kan kennen, die mij geschapen heeft met een heimwee in m'n hart, die de melancholie (= de oorspronkelijke behoeftigheid, het religieuze zintuig) in mijn hart heeft aangestoken, is een menselijke aanwezigheid geworden, een mens die samenvalt met mijn bestemming. God die mens is geworden, die samenvalt met mijn volmaaktheid, een aanwezigheid die zich identificeert met wat mijn natuur zoekt en waarom mijn natuur schreeuwt. De christelijke ervaring ligt geheel vervat in deze zin. (verg. L'avvenimento è un metodo)

II.

Wat is het kenmerk van dit feit dat sinds 2000 jaar verkondigd wordt? Wat is het kenmerk van deze gebeurtenis (nl. dat God een menselijke aanwezigheid is geworden)? Hoe heeft het zich in de geschiedenis gemanifesteerd? Als een gebeurtenis, iets dat gebeurt, iets nieuws en vreemds, iets dat men van

tevoren niet kon bedenken, iets dat in mijn leven binnenbreekt. (verg. C'è sempre una grazia, §§ 3, 4)
De mogelijkheid dat ik mezelf niet verlies hangt niet van mij af (evenals de ontmoeting niet van mij afhangt). Dat de mens zichzelf kan verwerkelijken op eigen kracht, is een utopie. Dit hangt af van een gebeurtenis. Maar een gebeurtenis is geen gebeurtenis, als ze niet contemporain is, d.w.z. nu, op dit moment gebeurt. Alleen iets dat gelijktijdig met mij is, kan een nieuwheid in mijn leven binnenbrengen. Een herinnering aan iets in het verleden kan niet een nieuwheid aanbrengen op dit moment, nu. De christelijke verkondiging, dat Jezus de vervulling is van de behoeften van mijn natuur, is pretentieus en niet redelijk, als Jezus niet contemporain met mij is. (verg. C'è sempre una grazia, § 4)

Christus, nieuwe gebeurtenis, begin van elke dag en ieder uur.

III.

Ook wij zijn op een menselijkheid gestoten, die anders is. Iets dat vóór al het andere komt. Het is de ontmoeting. Deze ontmoeting en andere menselijkheid komt vóór al het andere. Iedere keer dat men de ontmoeting verraadt, verliest men zichzelf. Het feit dat men stuit op een persoon met een andere menselijkheid is het eenvoudigste in de wereld. Zij heeft geen intellectuele bespiegeling nodig, maar ze wil gezien en erkend worden. Ook voor ons wat het iets dat onvoorzien en contemporain was. Het wil slechts

gezien en onderschept worden. De grote leugen is te denken dat na de eerste ontmoeting de belofte van vreugde en schoonheid, die in de eerste ontmoeting aanwezig was, zich kan realiseren op een andere wijze dan die van de ontmoeting. Elke ervaring van een nieuwe smaak is altijd verbonden met een ontmoeting, die men zich niet kon voorstellen, van buiten mijzelf komend, aan mij gegeven. (verg. C'è sempre una grazia, § 3)

Wat mijn leven nodig heeft is de hernieuwing van de ontmoeting; niet de herinnering aan een vroom feit uit het verleden, maar de ontmoeting met de menselijkheid van Christus op elk uur en elk moment.

IV.

Hoe is dat mogelijk?
Er is een identificatie nodig met het feit (God die mens geworden is), zoals dat zich heeft getoond, zoals het zich toont. (verg. Riconoscere una Presenza, § 3)

Om een identificatie te laten plaatsvinden met dit feit zoals het is, moet men ernaar kijken zoals het gebeurd is, zoals het gebeurt. En wat gebeurt er met deze identificatie? Men doet een redelijke ervaring op met de belofte die de inhoud van de ontmoeting is. Het is redelijk dit voorgevoel van het ware te volgen (het is redelijk, omdat het overeenstemt met de behoeften van mijn hart). Alleen degene die de ervaring heeft opgedaan van de overeenstemming tussen de behoefte van zijn hart en de belofte, kan geloven. (verg. Riconoscere una Presenza, §§ 4, 5)

V.

Maar wij, die op deze andere menselijkheid gestoten zijn, die ons op een weg vol van belofte leidt; wij, die het nodig hebben dat deze ontmoeting iets van elke dag is, opdat de belofte zich verwerkelijkt; wat moeten wij doen? Wat moet onze houding zijn?
Wat noodzakelijk is in mij, wat ik moet doen, is: het hebben van een vrijheid, die geopend is, een armoede, een eenvoud van hart. Een vrijheid die zich handhaaft in de oorspronkelijke houding waarmee zij geschapen is. Oorspronkelijk is zij geschapen om iets dat van buiten mijzelf komt te erkennen. Men moet zijn als een kind dat kijkt. Men heeft die eenvoud van hart nodig die erkent, dat als het Heil bestaat, dit alleen maar kan komen van iets buiten mijzelf. Maar dit is moeilijk, omdat wij altijd willen meten, berekenen en tegenwerpingen maken. Wij accepteren niet dat het Heil buiten ons bestaat. Ons wordt een openheid vol vertrouwen gevraagd, die niets hoeft te schrappen, die geen enkele voorwaarde nodig heeft. Kijken en bij deze menselijke realiteit blijven, waarop ik gestoten ben: dàt is de hoogste redelijkheid. (verg. In Cammino § 6; Riconoscere una Presenza § 4)

VI.

Deze gebeurtenis (God die een menselijke aanwezigheid wordt op een onvoorziene, onverwachte wijze, contemporain, die met me overeenstemt en die me alleen maar vraagt om te kijken) heeft mij bereikt door een charisma heen. Een charisma is een gave aan een persoon met de bedoeling dat door deze persoon het mysterie van Christus mij kan overtuigen, een existentiële ervaring kan worden aangaande de kennis en de liefde jegens het mysterie van Christus. Doorheen een dergelijk charisma slaagt Christus erin mij te raken.
Voor mij valt de mogelijkheid om beter te leven (wie Christus volgt, leeft beter) samen met bepaalde relaties, met het toebehoren aan een charisma, met wat uit het charisma ontstaan is. Er is een identificatie, een samenvallen, tussen de relatie met Christus en een menselijke realiteit, nl. dit charisma (waardoor Christus besloten heeft mij te bereiken). In welke zin? In de zin dat Christus samenvalt met de laatste natuur van deze menselijke relaties. Evenals voor de apostelen de relatie met God correspondeerde met de relatie met Christus. Christus valt samen met de dichtheid van deze menselijke relatie. Wie in deze realiteit blijft, zonder eigenwaan, doet vroeg of laat deze ervaring op. (verg. Riconoscere una Presenza, § 4; C'è sempre una grazia, § 4; L'avvenimento è un metodo, Litterae 4, juli 1993). ■

1. De eerste drie voordrachten zijn in Duitse vertaling verschenen in het maandblad *30Tage*: 'Unterwegs' in no. 12, 1992; 'Es ist immer eine Gnade' in no. 3, 1993; 'Die Anerkennung einer Gegenwart' in no. 7/8, 1993. 'De gebeurtenis is een methode' publiceerden wij in *Litterae Communionis*, juli 1993.

WALKER PERCY DE GODZOEKER

door LOE BONGAARTS

Walker Percy debuteerde pas op 46-jarige leeftijd. Hij was eerder opgevallen door enkele filosofische publikaties. Na een tbc-infectie kon hij zijn eigenlijke beroep, arts, niet meer uitoefenen en was hij filosofie gaan studeren. Hij bestudeerde Europese filosofen zoals Pascal, Heidegger, Camus en Gabriël Marcel. In een monografie over Percy schreef Robert Cole dat Walker Percy het christelijk existentialisme uit Europa verbond met het Amerikaanse pragmatisme. Walker Percy was een gelovig katholiek. Zijn helden zoeken God niet alleen, maar ze vinden hem ook.

Een van de romanfiguren zegt wat voor Walker Percy fundamenteel was: "Ik kan deze tijd niet accepteren". Het kenmerkende voor Percy's werk is dat kwaad niet meer als kwaad wordt gezien. Dit thema is in al zijn boeken terug te vinden. Van een van zijn laatste boeken "Lost in the Cosmos - The Last Self-Help Book" is de ondertitel: "Hoe kun je in de kosmos waarover je meer en meer weet, overleven, terwijl je over jezelf minder en minder weet". En als motto citeert Percy Augustinus: "O, God, ik smeek u, geef mij zelfkennis".
Walker Percy begreep al voor de term postmodernisme overal gebruikt werd, dat er een einde was gekomen aan de moderne vooruitgangsmythen. De romanfiguren van Percy, de zoekers naar God, zijn geen randfiguren uit de periode van het modernisme maar juist de avant-garde van het postmoderne denken.
Voor Nederland is het boek "Love in the Ruins, The Adventures of a bad Catholic at a Time near the End of the World", extra van belang. Hierin beschrijft Percy hoe het Hollands katholicisme zich verder over de wereld verspreid heeft en er ook in Amerika een sekte van Hollandse schismatieken is ontstaan. In 1971 had deze Amerikaanse schrijver al door wat de essentie is van het "Hollands katholicisme". Hij noemde het een "katholicisme zonder God".
Walker Percy beschrijft het leven van een geniale, maar tevens neurotische psychiater: Dr. Thomas Moore. Hij trekt zich terug met drie mooie vrouwen in een oud vervallen hotel in zijn woonplaats "Paradise Palisades". Hij sluit zich hier op en treft voorbereidingen om het naderende einde van de wereld te overleven. Dr. Moore houdt zichzelf voor een slecht katholiek, omdat hij gelooft maar er niet naar handelt. Hij gelooft zoals hij zelf toegeeft aan God en de hele katholieke dogmatiek, houdt echter het meest van vrouwen, dan muziek en wetenschap, dan pas van God en van zijn naasten houdt hij bijna helemaal niet.
Walker Percy beschrijft in dit boek hoe de katholieke kerk in Amerika uiteen is gevallen. Dr. Thomas Moore hoort bij het kleine groepje katholieken dat overgebleven is, maar dat zo klein is dat de priester om in zijn levensonderhoud te kunnen voorzien een baan heeft moeten nemen. De rest is verdeeld in de Amerikaanse nationalistische kerk met het nieuwe Rome in Illinois, en de rest heeft gekozen voor de Hollandse schismatieken onder leiding van gehuwde priesters en ex-nonnen.

In het boek "The End of the modern world" citeert Walker Percy Romano Guardini:" We know that the modern world is coming to an end". Het einde van de moderne vooruitgangsmythen en het ontstaan van het postmodernisme betekent enerzijds een bedreiging voor het christendom. De dreiging van een totaal relativisme en subjectivisme dat een nihilistisch klimaat op kan roepen. Aan de andere kant is het een historische kans, nu het vertrouwen in het modernisme verdwijnt, om over te gaan tot een herprofilering van het christendom. Alleen het christendom heeft immers een echt alternatief aan te bieden. ■

DE VERBORGEN 'SCHITTERING'

L'OSSERVATORE ROMANO

LETTERA ENCICLICA
VERITATIS SPLENDOR
DEL SOMMO PONTEFICE
GIOVANNI PAOLO II
A TUTTI I VESCOVI
DELLA CHIESA CATTOLICA
CIRCA ALCUNE QUESTIONI
FONDAMENTALI
DELL'INSEGNAMENTO MORALE
DELLA CHIESA

Zoals altijd dient de grote stofwolk van commentaren ertoe het voorwerp in kwestie te verhullen. De Encycliek *Veritatis Splendor* biedt de Herders en diegenen van het volk Gods die haar willen lezen, een duidelijke gids om te begrijpen hoe de Kerk het probleem van de moraliteit bejegent. *Litterae* stelt een toenadering tot de inhoud van de Encycliek voor door drie zegsmannen aan het woord te laten.

De wereld lijkt onverwachts bevolkt te zijn door dinosauriërs. Ach ja, dat is de macht van de bioscoop. Maar nu lijkt de wereld zelfs door theologen bevolkt te worden. Allemaal hebben ze over de Enclycliek Veritatis Splendor het hunne te zeggen. Onbekommerd over het feit dat de tekst zich speciaal tot de bisschoppen richt en dus een lezer veronderstelt die daarvoor op een bepaalde wijze is toegerust en ermee bezig is, hebben commentatoren van de meest uiteenlopende soort zich gewaagd aan de verheven tekst. Of beter: aan wat anderen over die tekst zeiden (zonder haar gelezen te hebben). Is het toeval, dat de meest verkochte krant van Italië aan het volk - dat de Encycliek natuurlijk niet gelezen heeft - vraagt of de Encycliek goed of slecht is en of zij tot definitieve oordelen komt?
Kortom, een stofwolk. Maar om de draad weer op te pakken: Litterae drukt hier passages af van drie zegsmannen. Het gaat om passages uit de officiële presentatie van de Encycliek door Kardinaal Joseph Ratzinger en om twee commentaren: van Ignace de la Potterie en mgr. Massimo Camisasca.

Waarom de Encycliek?

"Welk doel heeft deze Encycliek? Er bestaat een interne en externe motivatie, die niet van elkaar te scheiden zijn. Het interne motief is verbonden met het doel zelf van het christendom. In haar allereerste begin, nog voordat het woord 'christenen' gevormd werd, noemde de christelijke traditie zich eenvoudig 'weg'. Niet minder dan zes keer vinden we in de Handelingen van de Apostelen deze benaming, die ons informeert over de eerste fase van de historische ontwikkeling van het christendom. (...) Als het christendom 'weg' genoemd wordt, dan betekent dat voor alles dat het een bepaalde manier van leven aanduidde. Het geloof is niet zuivere theorie, het is bovenal een 'weg', dus een praktijk. De nieuwe overtuigingen die het biedt, hebben een onmiddellijke, praktische inhoud. Het geloof bevat de moraal en niet slechts algemene idealen. Een christendom dat niet meer een gemeenschappelijke weg is, maar alleen nog maar onduidelijke idealen verkondigt, zal niet meer het christendom zijn van Jezus Christus en zijn onmiddellijke leerlingen. Het is daarom de voortdurende taak van de Kerk een gemeenschap onderweg te zijn en de weg van het juiste leven concreet te laten zien. (...) Vanuit zijn meest authentieke natuur moet de Kerk voortdurend 'de weg wijzen'. (...) Bij deze interne motivatie van de Encycliek voegt zich nog een externe, die voor haar echter niet uitwendig blijft. (...) Geplaatst tegenover de onbediscussieerbare zekerheid, die men altijd kan vinden in de technische materie, schijnen alle morele zekerheden fragiel en voorwerp van discussie. Velen houden vast, dat slechts dat redelijk kan zijn wat ik op

onweerlegbare wijze verifiëren kan, zoals wiskundige of technische formules. Maar waar kan men een dergelijke verifieerbaarheid in de typisch menselijke realiteit vinden, in de vragen van de moraal en het juiste menselijke leven? (...) In het bereik van de moraal en de religie zou er dus geen enkele onverdeelde zekerheid kunnen zijn; hier zou eenieder uit zichzelf moeten zien hoe hij het probleem oplost. (...) Deze opvatting komt nu ook in het christelijke geloof veelvuldig voor: de Bijbel zou met het gebod van de liefde tot God en de naaste een fundamentele oriëntatie aanbieden; maar wat in het afzonderlijke geval de liefde tot de naaste betekent, zou men niet kunnen zeggen en zou overigens ook niemand kunnen doen. Dit zou dan moeten bevestigen dat eenieder afzonderlijk uit zou moeten gaan van zijn eigen wijsheid. Het is evident, dat de vermeende wijsheid van de enkeling objectief gezien heel weinig wijs kan zijn. (...)

Daarom is de actuele discussie over de moraal bezig met het vinden van vervangende oplossingen, die in een relativistische wereld toch fundamentele structuren van het ethos (de moraal) moeten garanderen. De Encycliek noemt als voorbeelden van pogingen tot oplossing, die onder verschillende vormen ook in de theologie ingang hebben gevonden: teleologie, consequentialisme, proportionalisme. We hoeven hier niet elk systeem afzonderlijk te analyseren. Wat hen met elkaar verbindt, zou substantieel zo kunnen worden uitgedrukt: men veronderstelt dat wij geen norm kunnen kennen die van de essentie zelf van de mensen en van de dingen kan worden afgeleid, een norm, waartegen men nooit in zou kunnen gaan.

Wat moraal is zou men in de praktijk moeten vaststellen door de relatie tussen goede en slechte gevolgen van de handeling te wegen en vervolgens die te kiezen, die vermoedelijk positievere consequenties heeft. "Goed betekent beter dan...", zei ooit een bekende moralistische theoloog. Dergelijke bruggen, geworpen over de afgrond van het relativisme - dat in feite een scepticisme is aangaande alles wat werkelijk het menselijke betreft - zijn niet eenvoudigweg nutteloos. (...) Een Christendom, dat naast het algemene gebod van de liefde niets meer en niets concreters kan zeggen, zou men niet meer als 'weg' kunnen aanduiden. (...)

Hoewel aanvankelijk de voorbereidingen van de Catechismus en de Encycliek parallel liepen, leek het vervolgens meer opportuun om de Catechismus het eerst te laten verschijnen. (...) De Catechismus draagt geen argumenten aan, hij is getuigenis. Hij begeeft zich niet in discussies, maar geeft het geloof positief weer, met haar eigen innerlijke redelijkheid. Ook de Encycliek is getuigenis, maar ze heeft tegelijkertijd een argumentatief karakter. Hierdoor zal ook op geen enkele wijze een bepaalde vorm van theologie gecanoniseerd worden, maar veeleer worden de fundamenten verhelderd, zonder welke de theologie haar identiteit zou verliezen. De paus neemt dus niet de vrijheid van de theologen weg, die bij hun missie past: de verheldering van de fundamenten neemt de theologie niet het woord af, maar opent haar juist de weg. (...)

De kwesties van de hernieuwing van het politieke en sociale leven, van de verantwoordelijkheid van de herders en theologen worden gepresenteerd op een wijze, die niet minder

attractief is dan dat van het centrale probleem van ons bestaan, waarin wij moeten kiezen tussen wat goed en voordelig is; tussen het aanhangen van de morele waarheid met het lijden als prijs en een vlucht, die altijd een rechtvaardiging weet te vinden. Wat de Encycliek zegt over dit alles, is niets slechts theorie; wat ze zegt, komt voort uit een ervaring, uit de contemplatie van een mysterie. Dit diepe fundament van de tekst wordt zichtbaar, wanneer de paus spreekt over het "formatieve (vormende) geheim" van de Kerk, dat men niet zozeer in uitspraken van het leergezag en in pastorale oproepen tot waakzaamheid vindt als wel in "de blik gericht houden op de Heer Jezus". In de contemplatie van Hem en in het luisteren naar Hem vinden wij het antwoord op de morele problemen.

Het is meer dan zomaar een vrome gewoonte, dat de paus de Encycliek besluit met een meditatie over Maria, Moeder van Barmhartigheid. Maria kan deze titel dragen, zo zegt de paus, "omdat Jezus Christus, haar Zoon, door de Vader gezonden is als Openbaring van de barmhartigheid Gods... Hij is niet gekomen om te veroordelen, maar om te vergeven..." Slechts met deze bevestiging is de christelijke morele leer compleet. Aan haar heeft niet alleen de grootsheid van onze verlangens deel, die komt van onze gelijkenis met God, maar ook de grootsheid van de goddelijke goedheid, waarvan het meest zuivere teken voor ons de Moeder van Jezus is".

(uit de persconferentie van Kardinaal Joseph Ratzinger over de Encycliek)

Het hart van het probleem

"Bijna heel het eerste hoofdstuk van de Encycliek is een commentaar bij het evangelieverhaal uit Mt. 19, 16-22 over de rijke jongeling, dat ons een korte en treffende samenvatting geeft van het morele onderricht van Jezus. De jongeling vraagt: "Meester, wat voor goeds moet ik doen om het eeuwige leven te verwerven" (Mt. 19,16). Jezus maakt hem duidelijk dat alleen God goed is: alleen God kan dus, met zijn openbaring, een antwoord geven op de vraag over het goede. Daarom

raadt Jezus de jongeling aan de geboden in acht te nemen; en vervolgens brengt Hij hem de Tien Geboden in herinnering. De ander antwoordt een beetje teleurgesteld: "Dat alles heb ik gedaan; wat kan ik nog doen?" (Mt. 19,20). Dan wordt het beslissende woord van de Meester uitgesproken. (...)

Het is geen verplichting, maar een voorstel: Jezus nodigt de jongeling uit om verder te gaan dan de zuiver morele en wettelijke interpretatie van de geboden, en om de weg van de volmaaktheid te betreden. (...) Om dat te doen, zijn nodig, een rijpe menselijke vrijheid: "Als je wilt", en het goddelijke geschenk van de genade: "Kom en volg mij" (...)".

(Ignace de la Potterie, *L'Osservatore Romano*, 20-10-1993)

Voor het geluk van de mens

"Bij de *Veritatis Splendor* gaat het niet om een debat tussen theologische systemen, maar om een herontdekking van de actualiteit van de grote christelijke traditie voor het geluk van de mens. (...) De Encycliek neemt de uitnodiging aan voor een vernieuwing van de moraaltheologie, die Vaticanum II gewenst had toen het de hele vorm van het christelijke leven opnieuw goed wilde interpreteren, niet als geheel van regels die in acht genomen moesten worden, maar in een volheid van het leven, die geboren wordt uit Christus. Jezus brengt het vraagstuk van de moreel goede handeling terug tot zijn godsdienstige wortels, tot de herkenning van God (...), uiteindelijk eindpunt van het menselijke handelen, volmaakt geluk. Het is God die zich in Christus geeft en zo voor de mens de goede handeling mogelijk maakt. De geboden moeten niet opgevat worden als een minimumgrens die niet overschreden mag worden, maar veeleer als een weg die open is voor een morele en geestelijke tocht van volmaaktheid. Hier raakt men de kern van heel het eerste deel van de Encycliek: het wezenlijke en oorspronkelijke fundament van de christelijke moraal is Christus te volgen, is zich aansluiten bij de persoon van Jezus". ■

(monseigneur Massimo Camisasca, *Il Messaggero*, 6-10-1993)

IL SEME - DE ZAADKORREL

De liederen van de beweging vormen de artistieke uitdrukking van ons leven. Grotendeels werden zij gecomponeerd door jonge mensen, soms zelfs niet ouder dan zestien jaar. Deze liederen zijn niet zozeer de vrucht van een natuurlijk talent, als wel die van een *ervaring*. Een ervaring, die in hun leven van een alles bepalende betekenis bleek te zijn. Omdat ieder van ons op een of andere wijze deze ervaring heeft opgedaan en wil verdiepen, zijn deze liederen, wanneer we ze samen zingen, tevens uitdrukking van de *eenheid* van onze vriendschap. Het is van belang, dat we ons steeds weer bewust zijn van hun religieuze betekenis. Als we weten wat we zingen voeden de liederen ons op.

Het bewustzijn waarmee wij zingen is als een zaadje. Wellicht is het nog verborgen. Maar ook al is het klein, van de boom is reeds het zaadje aanwezig. De boom wordt boom juist door de kracht van het zaadje. Het is een Ander die dit zaad in ons hart heeft gelegd en het is Diezelfde die bepaald heeft wanneer het zal bloeien. Dit brengt ons in de houding, die tegelijkertijd een *vragen* (dat het zaadje bloeien mag) en een *zich* geheel *verlaten* op Hem (die de tijd van bloei kent) is.

Il seme

Claudio Chieffo

Il Signore ha messo un seme
nella terra del mio giardino.
Il Signore ha messo un seme
nel profondo del mio mattino.

Io appena me ne sono accorto
sono sceso dal mio balcone
e volevo guadarci dentro,
e volevo vedere il seme.

Ma il Signore ha messo il seme
nella terra del mio giardino.
Il Signore ha messo il seme
all'inizio del mio cammino.

Io vorrei che fiorisse il seme,
io vorrei che nascesse il fiore,
ma il tempo del germoglio
lo conosce il mio Signore.

Il Signore ha messo un seme
nella terra del mio giardino.
Il Signore ha messo un seme
nel profondo del mio mattino.

De zaadkorrel

Nederlandse vertaling

De Heer heeft een zaadkorrel gezaaid
in de aarde van mijn tuin.
De Heer heeft een zaadkorrel gezaaid
in de diepte van mijn ochtend.

Nauwelijks had ik dit opgemerkt
of ik ben van mijn balkon naar beneden gekomen
en ik wilde erin gaan kijken,
ik wilde het zaadje zien.

Maar de Heer heeft de zaadkorrel gezaaid
diep in de aarde van mijn tuin.
De Heer heeft de zaadkorrel gezaaid
aan het begin van mijn weg.

Wat zou ik het zaadje graag zien bloeien,
Ik zou graag willen dat de bloem eruit geboren [werd.
Maar de tijd van het ontkiemen
kent slechts mijn Heer.

De Heer heeft een zaadkorrel gezaaid
in de aarde van mijn tuin.
De Heer heeft een zaadkorrel gezaaid
in de diepte van mijn ochtend.

